

Agresja – pojęcie ogólne, źródła powstawania i jej eliminowanie.

Agresja jest zjawiskiem stwarzającym obecnie coraz większe zagrożenie. Świat, w którym żyjemy coraz częściej jest światem przemocy. Agresja¹ to działanie skierowane przeciwko ludziom lub przedmiotom wywołującym u osobnika niezadowolenie lub gniew. Agresja wyraża się w różnych postaciach, formach oraz stopniach nasilenia. Agresja może przybrać formę agresji słownej lub fizycznej.

Agresja słowna w stosunku do osób wyraża się najczęściej w groźbach, obraźliwych słowach, oskarżeniach. Postacią agresji słownej w środowisku uczniowskim są: wyśmiewanie, kpiny, złośliwe przezwiska w stosunku do osoby atakowanej. Inną formą agresji jest agresja fizyczna. Wyraża się w zadawaniu bólu np.: biciu, kopaniu, szarpaniu, podstawianiu nogi.

Można wyróżnić różne koncepcje poszukujące źródła agresji. Według niektórych agresja jest reakcją na zdarzenia, które wywołują gniew. Utrudnianie wykonania działania, lub osiągnięcia danego celu może prowadzić do tzw. agresji frustracyjnej. Przyczyny frustracji w środowisku szkolnym mogą być różne np.: brak uznania wśród rówieśników, brak przyjaznych kontaktów z rówieśnikami, brak sukcesów w szkole, lub brak poczucia bezpieczeństwa, częste upominanie przez nauczyciela, podawanie jako przykład złego zachowania się.

Agresja może pojawiać się również w innych sytuacjach i być wyuczonym sposobem osiągania celów. Wówczas mówi się o agresji instrumentalnej. W tym przypadku agresja spełnia funkcję narzędzia, instrumentu pozwalającego na osiągnięcie określonego celu.

¹ W. Okoń „Słownik pedagogiczny” PWN W-wa 1984

Małe dziecko niejednokrotnie doświadcza, że płaczem czy prośbami nie uzyska tego, co dla niego ważne, a gdy potupie lub pokrzyczy, rodzice ustąpią, dostanie to na czym mu zależy. Uleganie prośbom dziecka sprzyja utrwalaniu się takiej strategii postępowania.

Inną koncepcją, która poszukuje źródła agresji jest modelowanie. Na zachowanie agresywne mogą mieć wpływ „modele”, z którymi dziecko się styka w swoim otoczeniu. „Modelem” mogą być osoby dorosłe, rówieśnicy, jak również filmowi bohaterowie. „Modelem” mogą być osoby znaczące, budzące podziw i uznanie. Wtedy uruchomiony zostaje mechanizm identyfikacji, który powoduje, że osoba naśladowująca upodobnia się w sposobie zachowania, mówienia do modelu.

Duży wpływ na zachowania agresywne dzieci ma oglądanie filmów, gry komputerowe. Wyniki różnych badań wykazały, że dzieci naśladowają zachowania agresywne oglądane w filmach i uogólniają je na inne sytuacje i że wpływ ten jest trwały. Dziecko naśladowuje zachowania ulubionego bohatera filmowego (często jest to strzelanie, bicie pięściami, kopnięcia, uderzenia) oraz używane przez niego słownictwo. Tak agresję obserwowaną w filmach lub w najbliższym otoczeniu może odtwarzać w relacjach z kolegami lub innymi osobami.

Mówiąc o agresji należy wspomnieć o sposobach jej eliminowania. Najczęstszym sposobem jest karanie za zachowania agresywne. Jednak karanie agresji może przynieść skutek odwrotny do zamierzonego. Nie likwiduje się zachowań agresywnych lecz utrwała się je. Długotrwałe tłumienie agresji doprowadza do zwiększenia poziomu agresywności i jej ujawnianie się ze zdwojoną siłą.²

Karanie zachowań agresywnych może prowadzić do tzw. przemieszczenia agresji - ukarana osoba nie będzie przejawiała agresywnego zachowania w obecności osoby, która karze, ale wobec osób słabszych. „Wyładowuje” swoje napięcie emocjonalne na innych w sytuacjach,

² Więckowska „Warunki uczenia się agresji przez dzieci, a kara i nagroda” „Psychologia wychowawcza” 1977 nr 8.

w których nie czuje się zagrożony ukaraniem - (dewastacja przyrody, niszczenie sprzętów – to przykład przemieszczenia agresji).

Nasuwa się pytanie „Czy karać i jak karać, żeby likwidować zachowania agresywne?”.

A. Frączak³ pisze, że ważny warunek skuteczności karania agresji tkwi w stosunku do osoby karzącej. Jeżeli kara pochodzi od osoby akceptowanej, osoby znaczącej, będącej wzorem dla osoby karanej (wychowanka, ucznia) to może eliminować zachowania agresywne.

Innym ważnym warunkiem dotyczy postaci kary. Chodzi tu o tzw. karę „psychologiczną” czyli karę słowną połączonej z tłumaczeniem, wyjaśnianiem. Kara fizyczna budzi u karanych poczucie niechęci, gniewu, a kara „psychologiczna” prowadzi u karanego do wzbudzenia poczucia winy i może stać się motywem do zmiany dotychczasowego postępowania.

Posługując się karą przy likwidowaniu zachowań agresywnych, trzeba wziąć pod uwagę częstość karania. Jeżeli np. nauczyciel dostrzega w uczniu zawsze tylko negatywne zachowania, za które uczeń jest karany, wówczas karanie przyniesie skutek odwrotny do zamierzonego. Karząc za zachowanie agresywne, należy dostrzegać i nagradzać różne pozytywne cechy zachowania ucznia. Należy pamiętać, że nieprawidłowe karanie zachowań agresywnych nie eliminuje ich, lecz wręcz agresję utrwala.

³

A. Frączak „Wychowanie, a agresja” „Psychologia wychowawcza” 1970 nr 2